

Podkarpatská Rus

Časopis Společnosti přátel Podkarpatské Rusi

4|2012:

Fotbalový klub Rusj Užhorod v československé lize | Posádkový hřbitov na Podkarpatské Rusi | Vasil Korol, nositel Řádu Bílého lva | Obrázky z podkarpatských měst: Výlok | Svědectví britského novináře | Antonín Rozsypal, zemský prezident Podkarpatské Rusi | Rodný kraj: Emil Kubek, kněz a rusínský spisovatel | Rusíni, mlčící menšina

Za českými stopami na Podkarpatskou Rus: turistika kvete, na hrdiny se zapomíná

Také letos v létě a na podzim se jako každý rok vydaly stovky turistů na Podkarpatskou Rus. S cestovkami či individuálně, „po svých“. Pokud jsou mocní pera, často zachycují dojmy z cest v médiích, a jsou to zážitky pěkné, někdy dramatické nebo trochu bizarní. Většinou však s citem pro navštívenou zemi, pro její zvláštnosti i vazby na naši republiku. Například Jiří Seidl ve víkendové příloze *Mladé fronty Dnes* v reportáži kromě popisu výstupů na horské hřbety Karpat píše: „Jdeme po hranici bývalé domoviny. Je to zvláštní pocit. Kdysi to bylo Československo, a teď jsme museli projít dvě hranice, abychom se do těchto míst dostali.“ O kousek dál, po vylíčení setkání s místními lidmi, dodává: „Česká stopa za Karpaty očividně pořád zůstává...“

Také známý rozhlasový publicista Karel Tejkal se vydal na Podkarpát za „českými stopami“ i za rodnými místy svého oblíbeného učitele Alexy Bokšaye – však si o tom na této straně přečtete jeho vyprávění.

V této souvislosti je smutné, že některé z vazeb někdejší nejvýchodnější části naší vlasti s nynější Českou republikou – a tedy i tamní české stopy – zůstávají ležet ladem. Uvědomila jsem si to zvlášť naléhavě letos 28. října, kdy v řadách významných osobností jsem viděla čerstvého nositele Řádu Bílého lva, devadesátiletého Rusína Vasilu Korola (článek o něm najdete vnitř čísla). Patří k tisícům rusínských bojovníků proti nacistům, kteří za druhé světové války tvořili páteř tzv. Svobodových jednotek. Mnozí z nich – pokud žijí v České republice (či předtím v ČSR) – byli u nás oceněni řády a vyznamenáními. Jenže celá řada z těchto bojovníků za svobodu naší republiky se po válce vrátila na Podkarpatskou Rus. A ani Sovětský svaz, ani nynější ukrajinská vláda na ně nepamatuje. O našich státních orgánech nemluvě – vždyť tyto lidé nejsou českými státními občany! O tomto problému nám např. napsala také paní Kusínová, jejíž dopis i podněty uvádíme v rubrice *Z naší pošty*. Budeme se snažit v této věci podniknout nějaké kroky, ale jsme sami dost bezradní, co je vůbec možné udělat pro to, aby dlh vůči lidem, kteří bojovali za svobodu naší země, která se pak bohužel už nestala i jejich vlastí, byl aspoň částečně uhrazen. Aby i tato „česká stopa“ v Podkarpátích zůstala zřetelná.

AGÁTA PILÁTOVÁ

Karel Tejkal v Bokšayově brance

Stál jsem v Bokšayově brance

Konečně jsem se vydal na Podkarpatskou Rus, byť cestovní kancelář nás v nabídce pozvala na Zakarpatskou Ukrajinu. Inu, nelítostný krok dějin i v maličkosti. Když jsem se v roce 1937 narodil, v záhlaví map stálo Republika Československá a mojí vlastí byl i Užhorod, Mukačevo, Koločava... I proto jsem letos v srpnu cestoval. A také proto, že nejlepším učitelem mého života, a nejen mého, byl Alexa Bokšay, brankář Rusj Užhorod i pražské Slavie, kde střídal legendárního Františka Pláničku. Užhorodem mě provedl s upřímnou ochotou Ivan Latko, i na staré hřiště Rusj zavedl a československou stopu ve městě ukázal se zaujetím a vynalézavostí, jakých žádná cestovka nikdy nedosáhne. Požádal mě o článek, já v prvotním svatém nadšení souhlasil. Až při návratu jsem si uvědomil, že nic cenného po pár dnech putování povědět nemohu. Byl to krásný, ale rychle běžící film, na povrchní dojmy není nikdo zvědavý. Až doma jsem si je doplnil – mj. také setkáním s předním fotbalovým historikem Vladimírem Zápotockým. Ochoťně mi sepsal kroniku fotbalových dějů před 75 lety, kdy „Létající učitel“ hráli v československé fotbalové lize. A přidal cenné dokumenty ze spartánského archivu, dobového tisku i literatury. Vzácné dokumenty. Myslím, že by bylo

škoda, kdyby zůstaly pouze v mém osobním archivu, nabízím je proto rád i vám. Zub času ohlodal svůj díl, ale zkusili jsme oživit, co se dalo. Například na novinovém snímku z příletu Rusj do Prahy na kbelské letiště v roce 1936. Alexa Bokšay je uprostřed mezi letuškou a kapitánem. Ostatní snad rozluštíte sami. A vám, pane Ivane Latko, alespoň takto děkuji za nezapomenutelné pohostinství.

KAREL TEJKAL

POZVÁNKA

Společnost přátel Podkarpatské Rusi srdečně zve na výstavu **Vyznání štětcem malířky Věry Vacové-Párkányiové** v galerii Domu národnostních menšin Vocelova 3 Praha 2;

výstava trvá do 15. 12. 2012

Na výstavě autorky, která je členkou Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, je zastoupena její volná tvorba z posledních let. Olejomalby, akvarely, pastely čerpají z přírody, kterou obdivuje a niterně prožívá. Vyjadřuje to i název výstavy. Tvoří také meditační obrázky, ilustrace a kresby. Účastní se kolektivních výstav, vystavuje rovněž samostatně.

Z Lachovce na Duklu

V den státního svátku 28. října 2012 udělil prezident republiky vysoké státní vyznamenání, Řád bílého lva, Vasilu Korolovi, rusínskému příslušníku čs. zahraniční armády v Sovětském svazu.

Vasil Korol se narodil 15. prosince 1922 v obci Lachovec na Podkarpatské Rusi. Otec Jilko s matkou Pavlou vlastnili menší hospodářství, v němž musel od dětství pomáhat. Po obsazení Podkarpatské Rusi Maďarskem (nová hranice procházela asi kilometr od jejich hospodářství) se v říjnu 1939 rozhodl pro útek do Sovětského svazu. Po přechodu hranice u Jelenkovatého se ohlásil na stanici sovětské milice, zde ho však čekalo nepřijemné překvapení, neboť byl spolu s dalšími padesáti uprchlíky zatčen. Odtud byl poslán do Stryje a dále pak do Kirovogradu, kde byl – jako šestnáctiletý – odsouzen ke třem rokům v pracovních táborech na Sibiři. V dobytém vagonu putoval do Archangelska a odtud parníkem po řece Pečora na stavbu železniční trati do Vorkuty. Lágr si vězni vybudovali vlastníma rukama. Při práci umrzly stovky mužů.

Když koncem roku 1942 dostal nabídku, aby vstoupil do československé zahraniční armády

Foto archiv

v Sovětském svazu, považoval to za zázrak; bylo mu tehdy 20 let a vážil jen 43 kilogramů. Když se konečně dostal z lágru, v lednu 1943 odjel do Buzuluku. Zde byl 14. května 1943 odveden do armády. Absolvoval krátký výcvik a stal se velitelem obsluhy děla. Prvních bojů se zúčastnil u Kyjeva, poté u Rudy, Bílé Cerkve, Žaškova a Ostrožan. Na Dukle však 15. září 1944 utrpěl vážné zranění – přišel o ruku. Z tohoto zranění se pět měsíců léčil v invalidovně poblíž Moskvy, poté v Tatranské Lomnici a posléze v Malé Chuchli, Bohosudově i v Poděbradech.

Po válce a ukončení léčby byl ponechán

v další činné službě a pracoval jako správce vojenských budov. Začátkem roku 1949 byl sice povýšen do hodnosti podporučíka, ale současně byl také uznán plným válečným invalidou a propuštěn z činné vojenské služby. Tehdy dostal od státu trafikou v Holešovicích, kterou mu však v roce 1950 stát zase znárodnil. Poté nastoupil na místo vedoucího prodejny na pražském Smíchově, kde pracoval až do důchodu. Později se dostal do Domova péče o válečné veterány v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. Je aktivním členem Obce legionářské.

ap (s využitím internetu)

Památce ing. arch. Ivana Pilipa

Ve věku 89 let zemřel dne 7. října 2012 v Heřmanově Městci ing. arch. Ivan Pilip, který patřil k zakladatelům naší Společnosti a léta pracoval v jejím výkonném výboru. Byl také aktivním členem pěveckého sboru při chrámu sv. Klimenta v Praze, kde zpíval už od studentských let – od r. 1946.

Narodil se r. 1923 v Chustu, byl hluboce věřící řeckokatolík a přesvědčený Rusín. Na svou rodnou zemi stále s láskou vzpomínal. Léta se aktivně podílel na činnosti Společnosti přátel Podkarpatské Rusi, vedl některé zájezdy, jež naše Společnost organizovala. Měl rozsáhlé vědomosti o architektuře své vlasti, o historii řeckokatolické církve, zejména o jejím působení v českých zemích. Na toto téma připravoval studii, kterou však nestihl dokončit. Zato však napsal

několik článků o českých architekttech, kteří přispěli k rozvoji moderního stavitelství za první republiky na Podkarpatské Rusi. Byl to Ivan Pilip, který nakreslil první hlavičku pro titulní stranu našeho časopisu a příležitostně do něj přispíval. Kreslil a maloval, účastnil se i výtvarných výstav. Připravoval také knihu o historii Podkarpatské Rusi. V posledních letech měl velké zdravotní potíže a špatně se pohyboval, přesto se většinou účastnil našich valných hromad i dalších akcí.

Představitelé Společnosti se s ing. arch. Pilipem rozloučili na zádušní mši, sloužené na jeho památku v kostele sv. Klimenta v Praze ve středu dne 17. 10. 2012. Při této příležitosti také vyjádřili soustrast rodině zemřelého.

KRÁTCE ODEVŠAD

* **Soubor Skejušan se účastnil říjnového Babylonfestu** v Brně – čtyřdenního festivalu národnostních menšin. Akce, na jejíž organizaci se podílejí národnostní menšiny žijící v moravské metropoli, se tu úspěšně zabydla už před lety. V tomto roce byl akcent nejen na lidových tancích a písních, ale i na národních jídelch a pochutinách. O festivalu informoval i televizní magazín Babylon.

* **Sbor učitelů z Humenného** se ve dnech 25. – 28. 10. účastnil mezinárodního festivalu pěveckých sborů Praga cantat 2012 v Národním domě na Vinohradech. Repertoár sboru tvoří rusínské a východňarské písně.

* **Dokumentární film P. Kerekeše Ladomirské morytáty a legendy** o obyvatelích rusínské obce Ladomirová v SR byl uveden 4. října 2012 v Domě národnostních menšin. V dokumentu vystoupil také rusínský aktivista a karikaturista Fedor Vico, který po projekci hovořil

nejen o filmu, ale i o svých kresbách a rusínské národnostní problematice. Besedu doplnila minivýstava jeho kreseb. Akci uspořádala Rusínská iniciativa v ČR – Rusíni.cz.

* **Připravujeme „Rusínskou kuchařku“** – knížku kuchařských receptů tradičních rusínských jídel. O tomto záměru jsme už informovali v minulých číslech PR zároveň s výzvou k čtenářům: Znáte-li jídla či nápoje, které se objevovaly či stále objevují na rusínských jídelních stolech, či máte-li takové kuchařské předpisy doma v šuplíku po babičce, prosíme, pošlete nám je! Dnes tuto prosbu opakujeme naposledy, kuchařka se už chystá, máte poslední příležitost do konce letošního roku.

* **V článku o městě Seredné v minulém čísle PR** jsme nedopatřením opomněli opravit dvě chyby: hned v úvodu je tvrzení, že město se nachází asi 20km západně od Užhorodu, správně je *východně*; v závěru článku je chybné jmé-

no biskupa z Chudljoja – jmenoval se *J. Fircak*, nikoliv Fencik.

* **V upoutávkách v PR 3/2012** jsme slibovali článek o posádkovém hřbitově V Užhorodě, který se nám nakonec nevešel a otiskujeme jej až nyní. V obou případech se omlouváme čtenářům i autorovi.

* **Prosíme členy**, kteří ještě nezaplátili letošní členské příspěvky, aby je uhradili nejpozději do konce roku. Číslo účtu: **12939111/0100**. Prosíme také o ohlášení nových adres i jiných změn spojených s přestěhováním, úmrtím, ukončením členství atd. Adresa: SPPR, Vocelova 3, 120 00 Praha 2. Děkujeme.

* **Rusíni.cz slavili začátek podzimu zvesela**. Pod patronátem občanského sdružení Rusíni.cz – rusínská iniciativa v ČR se v září 2012 uskutečnil víkendový pobyt pro členy a příznivce sdružení – *Gril, spiv i bisida* v pěkné prvorepublikové vile na Pardubicku. **red**

Rusj Užhorod v československé lize

Díl I. Než postoupili do I. Ligy

Poprvé se klub Rusj Užhorod objevuje v závěrečných kolech celorepublikových soutěží Československé asociace fotbalové v ročníku 1930/31, kde ve Svazovém mistrovství Slovenska končí na druhé příčce. Pořadí: 1. I.ČŠK Bratislava (dnes Slovan), 2. Rusj Užhorod, 3. ŠK Žilina. Rusj hrají s Bratislavou doma 2:2 a venku 0:5, se Žilinou vyhrávají oba zápasy shodně 3:2. Ke zdanění přiznají domácí návštěvu s těmito soupeři 4 225 a 3 904 diváků.

Příští rok, r. 1932, má stejná soutěž stejného vítěze Bratislavu, Žilina je druhá a Rusj třetí s tím, že Rusj je jediným klubem, který Bratislavu dokázal porazit (doma vysoko 5:1).

Slavný rok 1933! Rok reorganizací fotbalových soutěží v ČSR přinesl první triumf: Rusj se stávají vítězem Svazového mistrovství Slovenska a Podkarpatské Rusi! Druhá je Žilina a třetí Bratislava. Rusj vyhrávají v Bratislavě senzačně 3:2 (doma 0:0), taky v Košicích (2:1, doma zase jen 0:0) a prohrávají jediný zápas v Žilině (těžce 0:4), když doma před rekordní návštěvou 9 000 diváků stejného soupeře přehrávají 3:1. Rusj ve vyzývacím zápase o asocičního mistra Slovenska poráží mistra maďarského svazu v ČSR UMTE 3:2 a je osmým účastníkem posledního ročníku finálového turnaje o amatérského mistra republiky. S vítězem německého svazu v ČSR, klubem DFC Praha (poslední amatérský mistr Československa), však prohrává doma i venku (1:3 a 1:4). Ze zápasu v Praze je unikátní záznam generálního sekretáře fotbalové asociace Karla Petrů: Při finálovém zápase klubu Rusj Užhorod v Praze na Letné byl poprvé v dějinách našeho republikového mistrovství užit jako dopravní prostředek letoun (majitel ČSA, pravidelná linka státních služeb Užhorod – Praha Kbely).

V roce 1934 reorganizovalo Slovensko i Podkarpatská Rus své soutěže. Divize = druhé nejvyšší soutěže po I. lize, už tu byly utvořeny dvě. Západní vedla Bratislava, východní Užhorod, ale vítězství na podzim neslavil. Šest nových hráčů dovedlo k vítězství „půlmistra“ AC Spišskou Novou Ves. Jaro 1935, druhá část soutěže, to byly dostihy těchto dvou klubů. Rusj hlavního soka doma o gól porazili a o pouhý bod nakonec svou soutěž vyhráli a vybojovali si právo účasti v turnaji o mistra této části republiky. Přehrálo je maďarské FTC Filakovo, celkovým vítězem složitých labyrintů kvalifikací a baráží se stal nakonec už nejpobulárnější slovenský klub I. ČŠK Bratislava. Rusj Užhorod se stávají vítězem východní skupiny Slovensko-podkarpatské divize 1935 a 1936.

Od léta 1935 město Užhorod reprezentovaly v této druhé nejvyšší soutěži už dva kluby – vedle Rusj i ČSSK, postoupily sem i BSE Mukačevo a BFTC Berehovo. Jejich vzájemné duely se těšily velké divácké účasti. Nejvýhodnější část ČSR zažívala velký rozvoj a velkou přízeň fotbalu. **A v červnu a červenci 1936 postoupili „létající učitelé“ do I. ligy!**

Kvalifikací o postup do nejvyšší soutěže odehrálo pět klubů dvoukolově. Vždy doma a venku. Mistr ligy z roku 1928 – Viktoria Žižkov – byl už před koncem jistým postupujícím. O druhém rozhodovalo až poslední kolo. Jede-

Přílet Rusj Užhorod na kbelské letiště v Praze v r. 1936

Foto archiv

V brance Alexa Bokšay

Foto archiv

náctka Rusj jela na půdu Bati Zlín. V nevhodné pozici. Oba soupeři měli po 8 bodech, poměr branek domácích byl 25:10, hostů 19:12. Remíza domácím stačila, ale zrodila se senzace. Podle Národní politiky: „Létající učitelé zmařili očekávaný vstup Bati do profesionální ligy a vyhráli především díky fenomenálnímu výkonu Bokšaye v brance jasně a přesvědčivě 4:1.“ Ano, někdo se v pražských novinách rozpomněl na fakt, že k pražskému zápasu o amatérského mistra republiky oněhdy Rusj přiletěli letadlem a že podle tvrzení určitých „zasvěcených osob“ byla skoro celá jedenáctka sestavená z učitelů tam působících. A tak se vžilo (a dodnes udrželo) v zemích českých označení tehdejších ligistů z Užhorodu – Létající učitelé.

Díl II. Účinkování v prvoligovém ročníku 1936/37

Historicky první zápas v československé nejvyšší soutěži sehráli Rusj Užhorod v neděli 23. srpna 1936 na trávníku úřadujícího mistra ligy a finalisty Středoevropského poháru – na AC Spartě Praha. Trenérsky je řídit muž, který je do ligy dovedl. Shodou okolností nedávny spartánský internacionál Otto Mazal-Škvaín. Podle dochovaných zápisů měli Rusj zelené dresy, červené trenýrky a zelené stulpny. Jejich foto pořízené družstvem Ideál před zápasem je dodnes v archivu Sparty. Ta byla v utkání jasně lepší a očekávaně vyhrála 6:0, když v útoku zářila její nejdražší útočná dvojice Braine – Nejedlý (reprezentant Belgie a reprezentant Československa). V referátech je přechasto zmiňován brankář hostů

Bokšay. Chytl spolehlivě, hlavně ve vzduchu, a na obdržných gólech nenesl vinu.

Rusj Užhorod pobyl v profesionální lize jeden rok. A podle archivů rozšířil působnost národnosti klubů ve špičkovém fotbalu republiky – do té doby kluby české, moravské, slezské, slovenské, německé, židovské, maďarské – o ruskou. Užhorod skončil ve dvanáctičlenném poli na předposledním místě a spolu s Moravskou Slavií z Brna sestupoval. Ve dvaceti zápasech získal osm bodů. Polovinu právě na těchto Brňanech za výhry 5:0 doma a 3:1 v Brně. Doma ještě přehrál Viktorii Žižkov (3:2) a remizoval s dalším brněnským klubem SK Židenice (1:1), jichž pokračovatelem byla Zbrojovka, mistr ligy 1978. Z namáhavých a komplikovaných cest na hřiště soupeřů (do Prahy letadlem a dále do Plzně či Kladna vlakem) přivezl pouhý bod za remízu v Náchodě (2:2). Na 24 vstřelených gólů nejvíce přispělo velmi dobré trio Krajňák – Kríž – Bidman, někdy uváděný jako Bidmon (celkem 19) a velmi dobrá hodnocení provázelo vystupování mužstva (nikdo nebyl vyloučen, čtyři penalty byly proti Rusj nařízeny za hraní rukou v pokutovém území).

Jaká byla skladba „létajících učitelů“? V kádru si zahrálo 17 hráčů, brankáře Bokšaye dvakrát nahradil Fedák a 15 hráčů působilo v poli. Kolik bylo vlastně učitelů? Přesně celá jedenáctka (ale na hřišti se tak nikdy, ani v jediném zápase, nesešli). Češi: Radík, Benda a Frýba – Rusíni: Bokšay, Roman, Kríž a Ivančo – Slováci: Škiriak a Sukovský – Maďaři: Tóth a Kováč.

Pokračování na straně 4

Rusj Užhorod v československé lize

Dokončení ze strany 3

Nejdále ze všech to „dotáhl“ Bokšaj. Ještě jako hráč Užhorodu dvakrát hájil branku amatérské reprezentace Československa (1935 a 1936), se Slavii pak dokázal vyhrát ligu (1940-1943 čtyřikrát po sobě!) i ceněný a slavný Středoevropský pohár 1938 (předobraz evropských pohárů současnosti), kdy finále na Ferencvárosu bylo jeho „životním“ zápasem (2:0). Byl oporou. V roce 1940 utrpěl v souboji úraz, na čas ho vyřadil z aktivního hraní, přesto vytvořil vedle nové hvězdy Finka brankářský tandem, který Slavii ostatní záviděli. Poslední derby se Spartou odchytil v únoru 1943 (Zimní turnaj profesionálů, výsledek 1:1, návštěva 30 000 diváků). Ještě v seniorském věku – od roku 1955 s uděleným titulem mistr sportu – se objevoval v beneficiálních zápasech internacionálů Slavie i národního mužstva Československa (1956-1959). Do Prahy se původně dostal celkem rychle, protože Plánička ohlásil konec kariéry a Slavii právě v Bokšajovi viděla náhradu... a taky podle hesla: za vším hledej ženu. V ligovém hledišti se do něho beznadějně zamilovala dcera významného svazového funkcionáře Emila Bryndače, dlouholetého předsedy svazu rozhodčích a místopředsedy Středočeské župy fotbalové. To mělo hrát úlohu i při přestupu z Rusj Užhorod do SK Slavie Praha. Záhy se s touto mladou dámostou Bokšaj oženil.

Co ti ostatní? Do Sparty mohl přijít i Bokšajův spoluhráč Sukovský, ale z přestupu sešlo a jeho jméno najdeme o rok později už v dresu I.ČSK Bratislava. Dva roky pak působil v maďarském klubu Újpesti Dózsa třetí muž sestavy, univerzál Kováč. Dokonce si v jeho dresu zahrál Středoevropský pohár (1939), ale Maďaři ho v zápisech o utkáních psali Kovacs. Menší pražské kluby než Sparta se Slavii měly zájem o několik užhorodských hráčů, ale „námluvy“ přeťal rok 1939 a rozpad Československa. A tak se na pražských trávnících už neob-

*Rusj Užhorod
před zápasem
se Spartou
a dobová
novinová
zpráva*

jevili bratři Křižovci ani Romanovci, Kobzár, ba ani mladý trenér Bazika, což byl po celou úspěšnou dobu nejbližší spolupracovník Otty Mazala-Škvaina.

Poznámka závěrem: Údaje zde uvedené pocházejí z pražských archivních zdrojů: Dějiny

československého fotbalu (Národní nakladatelství A. Pokorný, rok vydání 1946), Svět devadesátí minut (I. díl, nakladatel Olympia, rok vydání 1976), fotbalový archiv AC Sparta Praha a SK Slavie Praha.

VLADIMÍR ZÁPOTOCKÝ

Z NAŠÍ KNIHOVNIČKY

* V záslužné edici vydávané užhorodským Klubem TGM vyšel další reprint české publikace z první republiky – **Podkarpatská Rus, její přírodní a zemědělské poměry** (šéfredaktor edice Ivan Latko). Autoři Václav Drahný a František Drahný zpracovali pečlivou a na dané poměry a dobu (kniha vyšla už v r. 1921!) zasvěcenou studii o zeměpisných poměrech, nerostném bohatství, složení obyvatelstva, zemědělství, sociálních poměrech, atd. země. Knihu doprovázejí dobové snímky. Když je porovnáme s fotografiemi z podkarpatských lokalit jen o deset, patnáct let později, je patrné, jak velkého pokroku bylo v regionu dosaženo. Je třeba pochválit editory, že i prostřednictvím této edice mapují stav a rozvoj Podkarpatské Rusi v Československé republice.

* Základem knihy Magdaleny Lavrinové **Život na strnisku doby** jsou především vzpomínky na dětství a mládí. (Naši čtenáři část textu znají z minulých čísel Podkarpatské Rusi.) Autorka píše o raném dětství na

Podkarpatské Rusi a o válečných zážitcích vnímaných dětskýma očima. Zachycuje také významný historický moment, dosud v publicistice málo připomínaný: poválečný odchod řady obyvatel PR, kteří se rozhodli optovat do Československa. Rodina autorky se usadila v Prešově, jemuž také věnuje značnou část textu. Jako novinářka se dostala k řadě zajímavých témat, osobností a dějinných událostí, které rovněž plasticky zachycuje.

* Se zpožděním se k nám dostal letošní česko-rusínský **Náš kalendář 2012** ve velmi pěkné grafické úpravě a tvrdých deskách. Svazek však obsahuje jako vždy texty dlouhodobé platnosti. „Kalendářové“ jsou pouze úvodní stránky. V českém i rusínském jazyce tu najdeme informace o aktivitách na poli česko-podkarpatoruských kontaktů, historické stati (např. shrnující článek o projevech vztahů Čechů k Podkarpatské Rusi od Jany Burešové), prózu (např. Jar. Durycha, I. Olbrachta, Jul. Komárka), české lidové písníčky. Publikace přebí-

rá některé materiály z čas. Podkarpatská Rus (např. Vlad. Kušteka), z čehož máme radost.

* Jako velmi obsažný a podnětný lze hodnotit sborník **Rusíni na Slovensku** – současné postavení a historické kontexty vývinu, který v r. 2012 vydalo Sdružení inteligencie Rusínov Slovenska. Vychází v rámci projektu věnovaného vzdělávání příslušníků rusínské národnostní menšiny, lidských práv a podpory interkulturního dialogu s majoritním obyvatelstvem (realizoval ZIRS). Editor doc. PhDr. Alexander Duleba, CSc shrnul např. témata: Rusínský jazyk v epoše nového národního obrození (A. Plišková), Realizace práva účastnit se na řešení problémů národnostních menšin (J. Lajčáková), Současný stav rusínské národnostní školství a jeho perspektivy (M. Gaj), Historické kontexty formování a vývoje rusínské etniky v Karpatech (St. Konečný), Snížení statusu rusínské obyvatelstva na úroveň dialektu ukrajinštiny (V. Padjak) atd. **ap**

Obrázky z Výloku

V tomto čísle se věnujeme historii městečka Výlok, které leží v jižní části Podkarpatska na pravém břehu Tisy, na železniční trati mezi Berehovem a Chustem. Podle archivních pramenů byl Výlok založen počátkem 14. století na místě starší vesnice. V roce 1417 zde bylo vybudováno skladiště soli, která byla do Výloku splavována na vorech ze Slatinských Dolů. U skladiště byl zřízen finanční úřad pro výběr daní a poplatků za dopravu soli dále do vnitrozemí. V průběhu staletí městečko několikrát postihly pohromy (povodně, nájezdy tureckých dobyvatelů). Výlok se v letech 1702–1703 stal dějištěm prvních ozbrojených střetů mezi místními povstanci a císařskou posádkou, určenou na ochranu solných skladů. Prostředky, které povstanci získali z pokladny solní správy, byly využity pro vyzbrojení kuruckých jednotek v oblasti. Potyčky mezi Rákóczyho přívrženci a císařskými oddíly zde probíhaly i v r. 1706. Kurucké období dnes připomíná památník na levém břehu Tisy. Později, zejména v první polovině 19. století, v městečku dochází k rozvoji řemesel a obchodu. Vznikají společenství řemeslníků, v r. 1885 je zde založena škola pro vzdělávání budoucích mistrů v různých oborech (obuvníci, krejčí, košíkáři, tesaři). Výlok byl také znám výrobou proslulého vosku na vousy, který byl vyvážen na dvory evropských panovníků. V 80. letech 19. století je městečko napojeno na železniční síť a uveden do provozu poštovní úřad. V předvečer 1. světové války ve městě žilo přibližně 3000 obyvatel.

Po připojení Podkarpatska k ČSR v r. 1919 do Výloku přicházejí v srpnu téhož roku čs. úřady a přebírají správu městečka. Zajímavé svědectví o krátkém služebním pobytu v roce 1921 na místním poštovním úřadě podal herec Jaroslav Marvan, který v tomto období sloužil na Podkarpatské Rusi dva roky:

„Přijel jsem do Výloku v noci vlakem, na dražích byla tma tmoucí. Zřízenec mě dovezl na fiakru na poštovní úřad. Odemkl jsem a vstoupil do kanceláře. V jednom rohu bylo jakési vojenské lůžko, zřejmě připravené pro mne. V místnosti se nacházely také telegraf a velká telefonní centrální skříň. Udělal jsem si pohodlí a začal luštit dopis pana poštmistra Kabály. Moc jsem tomu nerozuměl, protože dopis byl v maďarštině. Ráno jsem se seznámil s p. Kabályem, bývalým poštmistrem, který mě zasvětil do mnoha věcí. Měl jsem na starosti všechno, pokladnu, poukázky, příjem balíků a peněz. Vážil jsem, frankoval a samozřejmě diktoval ceny. V dopoledních hodinách to ještě jakž-takž šlo, horší to bylo kolem poledne a zejména odpoledne, kdy byl tak šílený nával, že jsem nevěděl, kam honem skočit. Lidé byli zvyklí na to, že za okénkem sedával den co den ten jejich poštovník, a teď tam najednou viděli takového smrkáče s cvikrem. Z jakýchsi důvodů to však všechno klapalo. P. Kabály mně večer poklepal spokojeně na rameno, i když si jistě myslel, že takový benjamínek nezná a nemůže znát všechny podrobnosti o chodu takové poštovní stanice.

Ve Výloku jsem pobyl jedenáct dní. Když jsem přinesl po těch dnech svého úřadování vyúčtování, p. Kabály se smál. Ať jsem počítal, jak

Hlavní ulice
Výloku

Foto archiv

Kolonie domů
postavených
po povodni
v r. 1933

Foto archiv

počítal, stále přebývalo 570 korun, s nimiž jsem si nevěděl rady. Nikoho jsem vědomě neokradl, a přesto jsem měl přebytek. Odevzdal jsem peníze p. Kabálymu, rozloučil se s ním a vrátil se do Užhorodu.“

Ve 20. a 30. letech byl Výlok typickým podkarpatským nížinným městečkem s rozvinutým chovem dobytka a zemědělskou produkcí (obilí, ovoce, tabák, víno). Nacházely se zde pila s elektrárnou a menší cementárna. Ve Výloku sídlil Dovození syndikát pro Podkarpatskou Rus, který obchodoval ve velkém se zemědělskými plodinami. V r. 1937 z přibližně 3600 obyvatel bydlelo v městečku přes 900 Rusínů, 600 Čechů a Slováků, dále pak Maďari a Židé. Školství se vyznačovalo velkou rozmanitostí – působily zde obecné školy rusínská, československá a maďarská, dále pak čs. měšťanská škola (ředitel J. Kudrna), společná učňovská škola a lidová hospodářská škola (ředitel A. Szabó). Kromě toho zde byla římskokatolická škola s maďarským jazykem (vedená E. Bulecou), státní opatrovna pro sirotky (vedoucí A. Šarkadiová) a čs. státní mateřská škola (vedoucí K. Janečková). Za zmínku stojí, že na čs. obecné škole působil ve školním roce 1937/38 jako učitel J. Zoder, spisovatel a pozdější autor několika zdařilých divadelních her. Nelze opomenout příspěvek místní židovské komunity k rozvoji Výloku. Tak jako v jiných městech Podkarpatské Rusi, třeba ve Svaljavě, kde hrála důležitou úlohu rodina Birnbaumů, ve Výloku stáli v popředí hospodářského života a obchodních aktivit Friedmanové, Goldberge-

Foto archiv

J. Marvan v r. 1921, v období přidělení u poštovní správy na P. Rusi

rové nebo Lebovičové, kteří vedli tamní síť obchodů smíšeným zbožím, vínem a zemědělskými plodinami.

Uvedme také, že ve Výloku, přesněji v jeho části za mostem přes Tisu, byl důležitý pohraniční přechod do Maďarska.

Pokračování na straně 6

Obrázky z Výloku

Dokončení ze strany 5

Sídlil zde celní úřad a inspektorát finanční stráže, kterému podléhala oddělení finanční stráže v Petrově, Bekeni, Četově; na oddělení v Petrově sloužil v letech 1930-1937 dozorce finanční stráže J. Nevyhoštěný, autor knihy „Financem na Podkarpatské Rusi“. Vzpomeňme i na další finance, kteří ve 30. letech ve Výloku obětavě sloužili: veterán H. Urbášek, F. Plítek, J. Bukovský, F. Ouředník, A. Kubát, R. Procházka a také J. Valla. Posledně jmenovaný, rodák z Věchnova na Českomoravské vysočině a držitel několika vyznamenání za působení v čs. legiích, byl povolán ke službě na Podkarpatské Rusi již v r. 1919. Sloužil ve Vyškově nad Tisou, ve Výloku a v Berehově. Bylo to právě ve Výloku, kde rodina respicienta finanční stráže J. Vally byla svědkem zničující povodně. Jeho dcera J. Hurtošová popsala později události kolem povodně ve svých vzpomínkách:

„V r. 1933 jsme bydleli ve Výloku na Ruské ulici. V noci na 8. července přišla náhle voda, přes zahradu, přes hráz, překvapila nás kolem půlnoci. Tatínek byl s námi doma sám. V rychlosti svázal do plachet peřiny, šatstvo, na skříň kladl knihy a cenné věci. Ve dvoře bylo asi 1/2 metru vody, když vynesl kočík a s ním i sestru Libuši. Mne i bratra Václava posadil na kraj stolu. Tak jsme ve tmě a v chladu čekali do ranních hodin, kdy se v naší ulici objevil první ponton. Byli to vojáci z posádky z Berehova. Vzali nás i sousedovy děti a vyvezli nás do města, kde bylo na ulici asi 30 cm vody. Dalí nás do budovy školy, kde o nás bylo postaráno. V ten den jsme jeli s maminkou vlakem do Berehova, kde se nás ujal známý strážmistr. Bydleli jsme u jeho rodiny po dobu, pokud voda rozlité Tisy ve Výloku a jeho okolí neopadla. Dodnes mi z paměti nevymizela ta hrůza z povodně. Tisa vystoupila ze svých břehů osm metrů nad normál. Utopilo se několik lidí, byla zničena přes polovina domů ve městě, zahynulo tam hodně zvířat. Kvůli vlhkosti a mokřým stěnám nebylo dlouho možné bydlet v domech, které byly postiženy povodní. Do podzimu byla vystavěna celá ulice dvojdom-

Foto archiv

Rozlité vody Tisy v ulicích města

ků ze dřeva, nacházely se zde škola a školka. Naše rodina dostala v kolonii dvojkobojový byt s příslušenstvím a zahradou. Vedle nás bydlela rodina finance R. Dratvy. Rodiče dostali od státu za zničený majetek odškodnění.

Na život v kolonii mám hezké vzpomínky. Do města jsme chodili kolem pošty a tržiště na hlavní ulici. Ve Výloku jsme měli i koupaliště, ale většinou jsme se chodili koupat do Tisy. Její břehy byly kamenité i písčité. Proud řeky byl zde velice dravý.“

Zmíním se podrobněji o přístupu A. Rozsypala, prezidenta Zemské správy pro Podkarpatskou Rus, k pomoci občanům Výloku po povodni. Jeho reakce byla okamžitá. Po první pomoci od vojáků při evakuaci přišla pomoc státu, který nerozlišoval, zda se jedná o občany národnosti rusínské, české, slovenské, maďarské nebo jiné. S cílem urychleně řešit otázky bydlení pro občany Výloku nejvíce postižené povodní před zimní sezonou, byla Zemským úřadem v Užhorodě zadána výstavba 150 domů v přibližné ceně 4 mil. Kč. Stavební společnost Mandaus, Švajcar a spol. v Chustu se úlohy zhostila se ctí. Do konce listopadu 1933 se do nově postavených domů

stěhovalo přes 700 občanů Výloku. Jako vysoké ocenění pomoci čs. státu zvolilo zastupitelstvo města Výloku na své mimořádné schůzi 17. listopadu 1933 jednomyslně A. Rozsypala svým čestným členem, aby mu tak projevilo vděčnost za obětavou a účinnou snahu o znovuvybudování města. (Článek o A. Rozsypalovi publikujeme v tomto čísle PR.) V centru města byla současně odhalena busta prezidenta ČSR T. G. Masaryka. Při této příležitosti vystoupil s projevem poslanec NZ J. Zajíc. Slavnosti se zúčastnili zástupci města a také zemský prezident .

***

Jestli dovolíte, zde bych ukončil své vyprávění. Naposledy jsem Výlok navštívil před deseti lety. Byl jsem se podívat také na poštovní úřad, kde za první ČSR sloužil J. Marvan. Věřte mi, neubráníl jsem se dojetí při prohlídce oněch skromných místností. Musím však přiznat, že největší dojem jsem si odnesl z majestátně plynoucího toku řeky Tisy. Zdá se, že dnes více chápu, proč tato řeka po celá staletí inspirovala umělce - básníky a malíře.

VLADIMÍR KUŠTEK

Projekt Rusíni v ČR – mlčící menšina

Sdružení Rusíni.cz vzniklo v roce 2011 s cílem rozvíjení obecně prospěšných činností v oblasti komunitního života Rusínů v ČR a rozšiřování informovanosti veřejnosti o Rusínech, jejich historii, kultuře a přírodních krásách regionu, kde Rusíni žijí jako původní obyvatelstvo.

Zájmem sdružení je ochrana a propagace kulturních hodnot a tradic Rusínů. Plánována je spolupráce s osobnostmi, organizacemi a kluby s obdobnými cíli a programy na vnitrostátní i mezinárodní úrovni.

Kontakt:

Rusíni.cz – rusínská iniciativa v ČR
e-mail: info@rusini.cz www stránky: www.rusini.cz

Rusíni přicházeli do českých zemí po vzniku samostatného Československa. Většinou zde studovali, po studiích se zde někteří usadili natrvalo. Nedostatek pracovních příležitostí

přiměl i v posledních letech nemalý počet Rusínů hledat obživu v ČR. V současné době žije v ČR mnoho Rusínů, někteří zde mají dlouhodobý pobyt, oženili se tu, založili rodiny a dostali občanství.

Podle sčítání obyvatelstva z r. 2011 žije v ČR 1070 osob hlásících se k rusínské národnosti. Podle neoficiálních odhadů je však jejich počet mnohem vyšší (zhruba 10 000 osob). Rusíni nejsou jenom částí historie jako obyvatelé Podkarpatské Rusi za první československé republiky, ale i lidé, kteří dnes v ČR žijí a chtějí pokračovat v bratrské koexistenci s českým lidem.

Občanské sdružení Rusíni.cz se v rámci projektu Rusíni – mlčící menšina snaží oslovit Rusíny žijící v ČR, aby se hlásili k odkazu kulturních hodnot a tradic svých předků. V rámci projektu jsou plánovány přednášky, promítání,

výstavy, hudební pořady, ale také neformální komunitní akce, jako je například rusínská zábava či ples. Již 3. rusínský ples se bude konat 9. 2. 2013 v KD Ládví v Praze. **Prodej vstupenek bude zahájen na začátku ledna 2013 na stránce ples.rusini.cz. pd**

Vojenský hřbitov vydává svědectví

Vojenský posádkový hřbitov v Užhorodě na Berčeniho ulici se v současné době rekonstruuje. Ukrajinský klub vojenské historie POŠUK ZACHID spolu s Československou obcí legionářskou a Ministerstvem obrany ČR likviduje náletové rostliny, které ovládly prostor bývalého vojenského hřbitova, kde jsou mj. pozůstatky hrobů z I. světové války.

Jsou zde především hroby vojáků rakousko-uherské armády i ruských vojsk: Rakušanů, Maďarů, Čechů, Slováků, Rumunů, Italů, Balkánců, Poláků, Němců, Rusů. Dle aktuální studie jde celkem o 15 národností, respektive 15 států, na jejichž dnešním území se tito vojáci narodili a v Užhorodě zemřeli. Na hřbitově však pokračovalo pohřbívání i po roce 1918; umístili sem padlé československé legionáře italských legií i vojáky domácího vojska, kteří zde zemřeli při obsazování Podkarpatské Rusi vojsky Československé republiky. Jsou zde pohřbeni také četníci, vojáci československé armády, příslušníci finanční stráže, rodinní příslušníci vojáků z povolání i Poláci a Ukrajinci, pochovávaní na hřbitově až do roku 1938. V roce 1939 zde byli pohřbeni příslušníci Stráže obrany státu, kteří bránili Podkarpatskou Rus a Užhorod proti Maďarům v březnu 1939. Za druhé světové války pak byl hřbitov místem posledního odpočinku maďarských vojáků, jejichž armáda byla v Užhorodě až do roku 1944. O dalším pohřbívání se nepodařilo doposud nalézt písemné doklady.

Rekonstrukce hřbitova nespočívá pouze ve vykácení keřů a stromů. Bude opraven i plot obklopující hřbitov, jehož velikost je necelých 100x100m. Díky archivním materiálům, zpracovaným ve 20. letech min. stol. pro registr válčných hrobů, lze se v seznamu jmen dočíst, kdo je zde pohřben. Existuje plánek hřbitova a seznam s označením hrobů. Jak jej však správně použít a jak identifikovat především místa, kde leží pohřbeni českoslovenští legionáři a příslušníci domácího čs. vojska, kteří buď zemřeli, nebo padli při obsazování Podkarpatské Rusi v roce 1919? A kde leží ti, kteří s Podkarpatskou Rusí spojili svůj mírový život a jako četníci, příslušníci finanční stráže nebo zaměstnanci ve státní správě zde byli taktéž pohřbeni? Lze po více než 90 letech nalézt hroby, které většinou byly označeny dnes poničenými dřevěnými křížky? Naštěstí několik povalených, trávou zarostlých pomníků hřbitov vydal a pomocí dvou z nich lze identifikovat jednotlivé hroby.

„Já nižepsaný Čábela Štěpán, pěšák, r. n. 1896 Ledenice (Č. Budějovice) Čechy, zavazuji se slavnostně, že sloužiti budu čestně a věrně jako voják československého národního vojska Československému Národu zastoupenému nyní Československou Národní Radou a slibuji, že čestně a věrně plniti budu všechny povinnosti, jež plynou z tohoto závazku, jmenovitě, že bezpodmínečně budu poslušen všech rozkazů svých vojenských velitelů.“

Tento slib – giuramento – podepsal dne 7. dubna 1918 voják – pěšák Štěpán Čábela, rodák z Ledenic, legionář čs. legií v Itálii, četník Čs. republiky na Podkarpatské Rusi.

Foto archiv autora

Jeho hrob a především pomník je nejen jedním z mála zachovaných na vojenském hřbitově, ale svou polohou je také vodítkem a určujícím místem pro orientaci a nalezení všech zbývajících zaniklých hrobů tohoto hřbitova. Pomník se nachází v levém horním rohu. Podle plánu se jedná o hrob číslo 84 řady 42.

Kdo byl tento voják? Narodil se 14. prosince 1896 Vojtěchovi a Karolině Čábelovým v Ledenicích v hejtmánství Budějovice. Ukončil měšťanskou školu a vyučil se stejně jako jeho otec obuvníkem. 25. října 1915 byl v Lišově odveden a nastoupil k 91. Landwehr Regimentu. Odtud byl převelen k 25. regimentu. Místo bojů - Itálie. Po půl roce na frontě, 3. července 1916, se dostává u Montalcone do zajetí. Zajatecký tábor v Padule se stal 17. dubna 1918 místem jeho odvodu k vznikajícímu 34. pluku, k jehož 12. rotě byl jako střelec zařazen. Později ponese tento pluk čestný název „Střelce Jana Čápka“. Prodělává boje u Gardského jezera. Koncem prosince 1918 se vrací spolu s ostatními do nově zřízené republiky, ale na dovolenou nebyl čas. Legionáři jsou nasazeni na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde se účastní bojů v době připojení PR k nové republice. Podle záznamů v legionářském spise byl legionář Čábela 2. června 1919 neznámým způsobem zabit na Slovensku, v září 1919 převelen do Liberce a 16. října 1919 nastupuje k nově vznikajícímu četnictvu v Bratislavě. Je odvelen k četnickému oddělení v Berehovu na Podkarpatské Rusi. Četnické služby si příliš neužil, protože 9. února 1920 umírá v Užhorodě v nemocnici na zánět mozkových blan. Snad právě proto je ještě zahrnut v péči Evidenčního úřadu čsl. Zahraničních vojsk, který zasilá v červnu 1920 Místnímu obecnímu úřadu v Ledenicích žádost o předání písemností otci Vojtěchu Čábelovi. Jeho syn je pak uveden na tabuli padlých rodáků v Ledenicích a skutečnost, že zemřel v Užhorodě, je tím zastřena. Pomník věnovaný jeho kolegy z četnické stanice přečkal až do současnosti.

Další voják, ležící pod zachovaným pomníkem, byl Alexandr Lepilin, narozen ve Vladi-

kavkazu v Rusku. Byl absolventem vojenské reálky v Orenburku a vojenské akademie v Petrohradě; odveden dne 6. srpna 1907 při vojenské akademii v Petrohradě, svobodný. Byl mj. nositelem řádu Zlatá šavle sv. Jiří – Georgievské oružie, Řádu sv. Anny 2. stupně s mečí, Řádu sv. Stanislava 2. stupně s mečí. Jako podporučík byl určen k 3. gardové dělostřelecké brigádě ve Varšavě. Za I. světové války velitel dělostřelecké baterie u 3. gardové dělostřelecké brigády carské armády, kde dosáhl hodnosti štábního kapitána. Po revoluci v Rusku a nucené demobilizaci vstoupil jako dobrovolník do armády generála Děnikina a jako plukovník se stal velitelem dělostřeleckého oddílu. V roce 1920 evakuován z Ruska a od roku 1924 přidělen jako kapitán československé armády v Josefově k dělostřeleckému pluku 4, později v posádkách Liptovský Sv. Mikuláš u dělostřeleckého pluku 201. Jeho poslední posádkou se stal Užhorod, kde jako příslušník dělostřeleckého pluku 12 dne 28. 4. 1934 umírá. Jeho honosný náhrobek s pravoslavným křížem je druhým vodítkem pro určení jednotlivých hrobů vojenského válečného hřbitova. Leží v protilehlém rohu hřbitova, podle plánu v tzv. důstojnickém oddělení, hrob číslo 4.

Díky těmto dvěma hrobům jsou veškeré archivní materiály použitelné a průkazné. Hrobů

Foto archiv autora

Pomníky vojáků Čábely (nahore) a Lepilina

je zde celkem přes tisíc. Každý z nich dostane v budoucnu své jméno pohřbeného a číslo tak, aby byla prokazatelná evidence. Většinou padli ve válce, která zanedlouho bude mít sté výročí. Po každé válce se říká, že na naše padlé a blízké nezapomeneme. Na tyto se však zapomnělo. Proto patří dík všem, kteří se podílejí na obnově hřbitova. Jejich zásluhou zůstane památka i po těchto padlých.

FRANTIŠEK TRÁVNÍČEK
Československá obec legionářská, Valtice

Schopný manažer i úředník Antonín Rozsypal

Před pětasedmdesáti lety, roku 1937, zemřel JUDr. Antonín Rozsypal, zemský prezident Podkarpatské Rusi. Narodil se 7. 9. 1866 v Domažlicích. Práva studoval v Praze, Vídni a Záhřebu. V roce 1890 vstoupil do státní správy a působil na různých místech. V letech 1903 až 1913 byl okresním hejtnanem v Poličce, 1913 až 1915 v Kralupch, 1915 až 1918 v Kolíně a od roku 1918 v Kladně.

V roce 1923 byl Antonín Rozsypal jmenován viceguvernérem Podkarpatské Rusi. Podkarpatská Rus měla v té době dvojitý vedení – guvernéra Antona Beskida, který byl formálně oficiálním reprezentantem Podkarpatské Rusi, a viceguvernéra, který byl administrativním výkonným orgánem civilní správy.

Sídlo guvernéra a viceguvernéra bylo v Užhorodě na Žatkovičově náměstí.

V roce 1928 byl Antonín Rozsypal jmenován zemským prezidentem. (Funkce guvernéra nebyla po smrti Antona Beskida v roce 1933 obsazena.)

K 1. lednu 1937 byl donucen odejít do penze a 30. 4. 1937 ve věku sedmdesáti let v Praze zemřel. Byl pochován 8. 5. 1937 na venkovském hřbitově u kostela sv. Bartoloměje v Červené nad Vltavou, kterou od roku 1898 pravidelně navštěvoval.

Pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí, neboť zesnulý byl známou osobností a těšil se neobyčejné oblibě pro své demokratické vystupování. Přijela i velmi početná delegace země Podkarpatoruské a města Užhorodu, která ve smutečních proje-

vech ocenila zásluhy Antonína Rozsypala o tuto část republiky. Na jeho památku byla v Užhorodě hlavní ulice vedoucí z Nového Galaga nazvána jeho jménem. Dnes je to bulvár Dovženka.

I naše rodina se pohřbu zúčastnila, protože Antonín Rozsypal byl mým kmotrem a jeho manželka Františka mou kmotrou.

Schopný manažer

Když Antonín Rozsypal přebíral zemi do své správy, byla to podle Ferdinanda Peroutky „nejchudší, nejutištěnější, nejzaostalejší a alkoholismem nejvíce prolezlá země celého bývalého Rakouska-Uherska“.

Rozsypal měl výborné administrativní schopnosti a na Podkarpatské Rusi výrazně přispěl nejen k celkové konsolidaci politických poměrů, ale i k povznesení hospodářské a kulturní úrovně

Snažil se také zpřístupnit rozsáhlé oblasti Podkarpatské Rusi turistice, neboť soudil, že je to pro toto území významný zdroj příjmů a pro návštěvníky pramen poznání.

První kroky k řešení ekonomických a sociálních problémů

V administrativní činnosti se Rozsypal soustředil na řešení palčivých sociálních a hospodářských otázek, hlavně na dokončení agrární reformy, výstavbu nemocnic a škol a rozvoj infrastruktury měst a Podkarpatské Rusi jako celku. Za období Rozsypalovy správy bylo do Podkarpatské Rusi vloženo několikanásobně více prostředků, než sama Podkarpatská Rus vyprodukovala. Ve dvacátých a třicátých letech byla v podkarpatských městech a městečkách zahájena rozsáhlá regulace, spojená s výstavbou moderních administrativních budov (Užhorod, Svaljava, Chust, Sevljuš, Mukačevo, Solotvino), škol, nemocnic (Užhorod, Mukačevo, Berehovo, Sevljuš).

Zatímco dříve byla převážná část škol maďarská (553 z 663 obecných škol), podařilo se přeměnou škol a postavením nových budov dosáhnout toho, že více než 90% příslušníků každé národnosti mohlo navštěvovat školy s mateřským vyučovacím jazykem, i když někdy za cenu větších tříd. Počet gymnázií stoupl ze tří na osm. Byly otevřeny tři učitelské ústavy, tři školy obchodní a tři odborné. Přísnou kontrolou povinné školní docházky (počet dětí ve školách stoupl ze 42 tis. na 140 tis.!) a také díky povinné vojen-

Rozsypalovo razítko jako viceguvernéra

ské službě se výrazně snížil počet negramotných z 85% na cca 30%.

Ve zdravotnictví se pomocí sítě nových obvodů snížila dostupnost zařízení, částečně se zavdalo i bezplatné zdravotnictví včetně poradenství. Určitého zlepšení hygienických podmínek se dosáhlo kontrolou novostaveb obytných zařízení (a to i na venkově) a výstavbou kanalizací v městech. Kvůli hospodářské krizi se však tyto výsledky na zdravotním stavu obyvatelstva bohužel příliš neprojeví. Tradičními příčinami úmrtí zůstaly tuberkulóza, záněty plic, záněty zažívacího ústrojí. Také úmrtnost dětí včetně novorozeňat zůstala na poměrně vysoké úrovni. Zato se podařilo snížit úmrtnost v důsledku takových nemocí, jako je tyfus, spála či záškrt.

Rozvoj staveb a dopravy

Byly postaveny nové městské části a kolonie (Galago v Užhorodě, Masarykova kolonie v Chustu, „české ulice“ v Mukačevu, Solotvino-město). Projektování budov a urbanistického řešení se zúčastnili přední architekti J. Freiwald, J. Gočár, J. Gillar, J. Fragner, F. Krupka, A. Liebscher, M. Reiner. Pozoruhodné bylo i řešení vojenských hřbitovů, které navrhl Dušan Jurkovič.

Zásadní problém znamenala rekonstrukce celé dopravní sítě, která byla přednostně orientována severojižním směrem. Postavily se stovky kilometrů nových silnic (celkem bylo ve státní a zemské péči 1300km silnic), více než stovka nových mostů, nové železniční tratě (páteřová trať Bohumín-Čop s návazností na Jasinu), rozvinula se autobusová přeprava a byla zavedena i přeprava letecká. Svůj význam si do poloviny třicátých let zachovaly i tradiční vodní cesty na splavení dřeva, které byly ve velkém rozsahu upraveny.

Rozsypalova ulice v Užhorodě

Solotvino, dům František

Foto archiv autora

Převoz rakve Antonína Rozsypala přes řeku

Foto archiv autora

Kostel sv. Bartoloměje s hřbitovem na původním místě u Vltavy

Zemědělství a lesy

Kamenem úrazu Podkarpatské Rusi bylo zemědělství a lesnictví, které zůstalo dosud na středověké úrovni. Zásadní zlom tu znamenala pozemková reforma; v jejím důsledku na tomto území podléhalo záboru kolem 240 000 hektarů, patřících 104 velkostatkům. Získaná půda byla předána cca 40 000 rodinám ve více než 300 zájmových obcích a osadách. Průměrná velikost přídělů byla 1,5 ha.

Postupně se začaly rovněž zavádět moderní technologie a např. melioracemi se zvýšila plocha i kvalita zemědělské půdy. Přestože se přes 60% obyvatelstva zabývalo zemědělstvím, nepodařilo za celé období dosáhnout soběstačnosti v základních potravinách. Významné místo ale zaujímaly specifické obory, např. vinařství, lihovarnictví, výroba ovocných pálenek (Užhorod, Berehovo) a tabáková výroba (Mukačevo, Berehovo, Sevljuš), zaměstnávající přes 1000 zaměstnanců.

V kritickém stavu byly lesy (které zaujímaly 51% plochy země), které patřily převážně státu. Lesy byly po staletí ponechány přírodní obnově. Za první světové války se přes ně v dneš jíž zapomenutých bitvách dvakrát přehnal fronta. Znamenalo to, že lesy i dřevo byly ze značné části nejen poničeny, ale i zaneřáděny municí, často nevybuchlou. To působilo značné potíže při jeho zpracování. Velké ztráty vznikaly tím, že část porostu byla nepřístupná, další škody byly způsobeny lesními požáry a krádežemi. Přes toto všechno bylo dřevo základním exportním artiklem (zejména do Maďarska) a to v rozsahu cca 21 tis. vagonů ročně.

Palčivé problémy průmyslu

V navazujícím dřevařském a dřevařsko-chemickém průmyslu bylo cca 100 pil a okolo 3600 zaměstnanců. Význačnou firmou byl Užhorodský Mundus na výrobu ohýbaného nábytku. Vlivem krize měla velká svaljovská továrna na suchou destilaci bukového dřeva Szolyva, zaměstnávající cca 1400 dělníků, kolísavou výrobu. Velké potíže zaznamenaly i perečinská továrna Bantlin i velkočokovská továrna Klottida. Ta byla schopna vyrobit až 1500 vagonů dřevěného uhlí, 200 vagonů dehtu a 300 vagonů dalších chemických produktů.

Jediným významným prvotním zdrojem ne-rostných surovin byla těžba soli v Solotvinských dolech, které těžbou v jamách Ludvík a František a úpravou v solných mlýnech by

dokázaly výrobou cca 15.000 t ročně krýt spotřebu celé republiky. Neměly ale odbyt.

Spíše lokální význam měly kamenolomy v Užhorodě, Chustu a Černém vrchu u Sevljuše i řada malých cihelen.

K významnějším kovodělným závodům patřily především Dolhansko-Lišičevské železářny a lopatárna, Železářna a ocelárna J. Bratmana a Friedešovské železářny a slévárna (proslulé litinové sochy a funerální litina), vše celkem asi s 300 zaměstnanci.

Špatná situace byla i v oblasti výroby energie, takže většina výrobních zařízení fungovala na parní nebo vodní pohon a to buď přímo, nebo nepřímo výrobou elektřiny v malých elektrárnách. Proto bylo rozhodnuto vybudovat na řece Už dvě elektrárny. Využití řeky Tereblje zůstalo pouze v úvahách. Zásadní zlom nastal teprve po výstavbě nové uhelné elektrárny v Užhorodě s výkonem 5 MW.

I když díky Státní službě pro oživování živnostenské činnosti v Užhorodě nastalo určité oživení živností, nepodařilo se za celé období zvýšit podíl průmyslové výroby nad 12%.

Nadále ale úspěšně fungovala družstva, založená ještě v době Rakouska-Uherska, kdy region byl přičleněn k uherské části monarchie.

Stagnace průmyslu od roku 1929 měla objektivní příčiny. V prvé řadě to byla celosvětová krize, která na Podkarpatskou Rus dolehla velmi krutě. Rozvoji průmyslu stále bránila také zaostalá dopravní infrastruktura, sestávající převážně z úzkokolejných tratí a cest s nebezpečným povrchem.

V zemi chyběli technicky i ekonomicky vzdělaní vedoucí pracovníci rusínské národnosti. Zejména od chvíle, když pominula vlna českých zlatokopů, kteří si představovali úplně jiné pracovní podmínky. Určitou negativní roli sehrály i složité národnostní, náboženské a politické poměry. Konečně nikoli bez významu byly časté tendence dávat při nové výstavbě přednost „osvědčeným“ výrobkům z ostatních zemí ČSR před výrobky domácími. Ještě dnes se lze s nimi na Podkarpatské Rusi setkat.

Tyto nepříznivé faktory rozvoje nebylo možno odstranit v několika letech a tak v krátkém čase vše dohnat a dostat se aspoň na úroveň alespoň Slovenska. To vedlo k dalším rozporům.

Nepochopení a tvrdá kritika

Základní podmínkou pro úspěšné zjednání pořádku ve veřejných záležitostech bylo – bohužel – utužování centrálního řízení. A je samozřejmé,

že se Antonín Rozsypal ve složité situaci dopustil i některých chyb. To se ovšem nelíbilo těm, kteří si v rámci samosprávných systémů vybudovali mocenské a finanční pozice. Zejména autonomistům a komunistům. Rozsypalovy postupy např. tvrdě kritizoval v červnu 1928 v poslanecké sněmovně poslanec za Autonomní zemědělský svaz, statkář v Chustu Ivan Kurtyjak takto:

„Viceguvernér Antonín Rozsypal – nomen est omen – jenž podle zpráv jest již nyní určen za zemského presidenta, dokázal svou dosavadní správou, že se nehodí na místo zemského presidenta v autonomní Podkarpatské Rusi. Především jest Čech, agrární šovinista, jenž po 4 léta ničil Podkarpatskou Rus po stránce kulturní a politické a nepovažoval za nutno naučit se na Podkarpatské Rusi slovem a písmem rusky. On zde zakořenil diktaturu jedné politické strany, české strany agrární, za níž užívá veškeré úřední moci. S jinými stranami Rozsypal se nikdy ani nestýká.

Pod Rozsypalem pouze jediný karpatoruský správní úředník, Dr. Alexandr Beskid, dosáhl postupu na správního radu, ale čeští úředníci, kteří v letech 1919 až 1921 ukončili právní fakultu na universitě, nápadně rychle probíhali hodnostními třídami, například dr. Šroněk, a z ukrajinských emigrantů Turžanský, mladý úředník, již se stal vrchním správním radou, dr. Kočerhan a dr. Sirotjuk se již také stali rady.

Pod režimem Rozsypala dosáhla korupce nepravděpodobných rozměrů... Vláda dobře ví o četných úředních zpronevěrách, kde vyšší a nižší správní úředníci, za něž odpovídá viceguvernér jako přednosta, ukradli veřejné peníze a tím způsobili státu milionové škody. Volby do Národního shromáždění a obecní volby, jež provedl viceguvernér Rozsypal na Podkarpatské Rusi v letech 1924, 1925 a 1927 odhalily stranutví, teror a korupci tohoto důvěrníka vlády... Ostatně pražská vláda považuje Rozsypala za skutečného a věrného představitele své protiautonomní a nenárodní politiky a nedůvěřující způsobilým ruským lidem, jež jsou povoláni stát v čele správy Podkarpatské Rusi, chce se odměnit Rozsypalovi za jeho stranicko-politické služby, když ho bude jmenovat zemským prezidentem.“

Podobně hodnotil Antonína Rozsypala komunistický poslanec advokát Josef Gati. Přesto však byl Antonín Rozsypal v roce 1928 jmenován zemským prezidentem.

ANTONÍN HRBEK

* Zmocněnec vlády Slovenské republiky pro národnostní menšiny László A. Nagy prohlásil, že **financování kultur národnostních menšin na Slovensku je kritické**. Podle Nagye je z odsouhlasených 1.395 projektů stále ještě několik stovek nerealizovaných, protože na ně nejsou podepsané smlouvy. Potřebné finanční prostředky zatím organizace a občanská sdružení neobdržely. Podle zmocněnce je navíc oproti minulosti slovenský dotační systém velmi komplikovaný. Situace pak podle něj má kulturně-politicko-společensko-finanční dopady, protože kulturní uskupení národnostních menšin žijí na Slovensku především z vládních dotací.

* Na internetové adrese www.rusyn.sk/data/att/7418_subor.pdf je uložen seznam **196 obcí, které při slovenském sčítání obyvatel, domů a bytů uvedly 20 a více**

* Aktivitám Lemků se věnuje i další materiál zveřejněný na zmíněném portálu. Řeč tu je mimo jiné o prvním čísle **časopisu Besida**, které vyšlo v Polsku v roce 1989. Najdete tu i fotokopii tohoto čísla časopisu.

* Na stránkách rusyn.sk je rovněž odkaz na materiál (v polštině) o **Lemcích na území první Československé republiky**. Jeho autorem je Bohdan Horbal.

* Ve funkci **předsedy strany Náš kraj** vystřídá **Milan Mňahončák** Ľubu Kráľovou z Prešova. Ta se stala místopředsedkyní strany.

* Sto let staré dílo **Mychaila Kociubynského Stíny zapomenutých předků** mělo premiéru na prknech **Divadla Alexandra Duchnoviče** v Prešově. Hraje se v ukrajinštině. Režisérkou představení je Jana Truščinská-Sivá. Přestože je text hry v ukrajinštině,

prosazují. Šlo by o významnou spojnicí severu a jihu Evropy, ale zatím na její stavbu chybějí peníze.

* Konkrétní výsledky naproti tomu přinesla rekonstrukce a **obnova silnic mezi okresy Medzilaborce – Humenné – Snina** na slovenské straně a v **Sanoku** na straně polské. Na slovenské straně jde o 13,6 a na polské o 8,15 kilometrů opravených silnic.

* Folklorní soubor Barvinok vydal k 60. výročí svého vzniku dokumentární film s názvem **60 rokov FS Barvinok**. Snímek vznikl kombinací audionahrávek, videozáznamů, fotografií a dalších dokumentů ze všech období činnosti tohoto seskupení. Zachycuje rovněž současnou tvorbu tohoto rusínského souboru. Režisérem filmu, který má délku 74 minut, je Martin Karaš.

* Známy soubor PULS má velký plán: chce realizovat **rusínský muzikál o rusínkém zbojníkovi Fedoru Holovatim**. K uskutečnění svého záměru ovšem potřebuje finanční částku, kterou zatím nedisponuje. Prosi proto všechny milovníky kultury a především rusínské podnikatele o finanční příspěvek. Ten lze zasílat na adresu PULSu.

* Sdružení inteligence Rusínů Slovenska zve a nabízí slevu na **10. ples Rusínů**, který se uskuteční v sobotu 26. ledna 2013 v hotelu Safron v Bratislavě.

* Hudební pedagožka, vedoucí Katedry hudební a výtvarné výchovy PF PU v Prešově **Anna Derevaníková** přednášela v Domě národnostních menšin v Praze o **postavení lidové písně v životě Rusínů**. Derevaníková mimo jiné už 25 let zpívá ve folklorní skupině Polana, která působí v rusínské vesnici Jarabina na východě Slovenska.

* Mezinárodní **festival duchovních písní byzantského obřadu** se konal 16. a 17. listopadu v Prešově. Hlavní festivalový program zazněl v řeckokatolickém chrámu Jana Křtitele. Už 21. ročník akce zorganizovaly řeckokatolické arcibiskupství a sdružení Sakrální zpěvy Východu.

* Páté **Setkání Rusínů a jejich přátel** proběhlo 13. listopadu v Nitře. Akci organizovala organizace molody.Rusyny.

* V **Humenném** si připomněli oběti holocaustu, v Osadném posvětili ostatky obětí 1. světové války, v Ľagově oslavili 455. výročí první písemné zmínky o obci.

* **Novým biskupem Prešovské pravoslavné eparchie se stal otec Rastislav**, vlastním jménem Ondřej Gont, dosavadní duchovní Dětského domova sv. Nikolaje v Medzilaborcích. Do funkce byl zvolen tajným hlasováním delegátů Eparchiálního shromáždění Prešovské pravoslavné eparchie. Biskupské svěcení a intronizace se konaly 18. listopadu v Prešově.

* A ještě zmínka o dvou nových knihách. Na pultech se objevila práce historika Ivana Popa **Mala Istoria Rusyňiv** (jde o rusínský překlad slovenského originálu) a práce Ivana Bentscheva **Ikony anjelov**, jejímž cílem je přiblížit čtenářům tajemství ikon v širokých souvislostech.

Kresba Fedor Vico

procent obyvatel s mateřským jazykem rusínským. V květnu 2011 se k rusínské národnosti přihlásilo 33.482 a k rusínské mateřštině 55.469 obyvatel Slovenska.

* Česká unie karikaturistů udělila **výroční cenu Řád bílé opice** za rok 2012 **rusínskému kreslíři a humoristovi Fedoru Vicoovi**. Ve zdůvodnění se píše: „...za mnohaletou, občansky angažovanou publicistickou činnost, vytvoření jedinečného výtvarného stylu kresleného humoru, popularizaci tohoto žánru na Slovensku, Čechách i v zahraničí a nezměrné osobní úsilí věnované založení a mnohaletému trvání mezinárodní soutěže v kresleném humoru Zlatý súdok“.

* **Fedor Vico** byl potvrzen ve funkci **předsedy prešovské městské organizace Rusínské obrody na Slovensku**.

* Sdružení inteligence Rusínů Slovenska uspořádalo besedu ze série Stretnutia pri Dunaji. S hostem Petrem Trochanowskim z Krynice se 23. listopadu debatovalo o smutných poválečných dějinách Rusínů – Lemků v Polsku, o **akci Visla**, v jejímž rámci bylo násilně přesídleno více než třicet tisíc Lemků na západ země. Současně večera byla projekce filmu režiséra Andrzej Kopcezi „Ake Visla“ z roku 2004.

je v ní ponechán i huculský přízvuk. První premiéra představení proběhla 16. listopadu, druhá o den později.

* Internetový portál rusyn.sk přináší studii profesora Ivana Popa věnovanou **Edvardu Benešovi**, československému ministru zahraničí a prezidentovi, a především jeho aktivitám vztahujícím se k Podkarpatské Rusi.

* Najdete tu i studii věnovanou **Ivanu Ivanovičovi Turjanicovi** a další generálu **Hasalu A. Bohuslavovi**, obě opět od profesora Ivana Popa.

* Ve výstavních prostorách Bratislavského hradu byla otevřena výstava s názvem **Rusíni**, která prezentuje **díla dvou slovenských fotografů – Tomáše Leňa a Jozefa Ondzika**. Expozice je začleněna do prestižního evropského projektu Měsíc fotografie Bratislava 2012. Výstavu organizují Středoevropský dům fotografie, Slovenské národní muzeum v Bratislavě, Muzeum rusínské kultury v Prešově a Sdružení inteligence Rusínů Slovenska. Expozice bude na Bratislavském hradě k vidění do 15. ledna příštího roku.

* O silniční spojnicí R4 – **Via Carpathia** se stále jedná. Tato myšlenka se poprvé objevila v roce 2006 v Polsku a Poláci ji dodnes aktivně

Svědectví britského novináře o událostech na Podkarpatsku v tragickém roce 1939

Nečekanou událostí na ukrajinském knižním trhu se stalo vydání ukrajinského překladu knihy britského novináře **Michaela Winche** „**Odnodenna deržava**“: **Svidčennja anhlijskoho očevydeja pro podiji Karpatskoji Ukrajiny. Tempora, 2012** („**Jednodenní stát**“: **Svědectví anglického pozorovatele o událostech v Karpatské Ukrajině**). V originále: Michael Winch. Republic for a Day: An Eyewitness Account of the Carpatho-Ukraine Incident. London, 1939). Text knihy doprovází rozsáhlý komentář ukrajinských historiků (O. Pahirja, N. Kyrčiv, L. Belej). Vydání této knihy v rámci projektu „**ECEM Media Ukrajina**“ je trochu podivné, protože svědectví britského novináře je pro ukrajinskou stranu nelichotivým dokumentem o událostech na tzv. Karpatské Ukrajině v době druhé Československé republiky. Z toho důvodu se ukrajinští historici ve svých komentářích snaží „dokreslovat“ a „vysvětlovat“ charakter událostí v Chustu v r. 1939, tj. ve skutečnosti popřít pravdivost svědectví Winche a zmást čtenáře.

Kdo byl Winch a proč se ocitl ve víru událostí v Chustu v r. 1939? Michael Bluet Winch (1907–1991) se narodil v Londýně, vystudoval v Cambridgi mezinárodní vztahy a novinářství; v letech 1931–1933 působil na britských ambasádách ve Varšavě, Bruselu a Athénách, v 1934–1935 byl členem redakce agentury „Reuter’s“, v období 1936–1939 dopisovatelem „Christian Science Monitor“. Poté byl pracovníkem slovanské redakce BBC (1939–1943). V době 1943–1954 pracoval na ministerstvu zahraničí, byl tiskovým atašé na britských ambasádách v Moskvě, Varšavě, Bonnu. Napsal knihy o Německu, Belgii, Rakousku, avšak tou nejcejnější zůstala jeho kniha o Podkarpatsku jako autentický pramen o událostech v tomto regionu v přelomovém roce 1939.

Michael Winch přijel do Chustu 1. ledna 1939 a odjel 15. března téhož roku. V té době se o „exotickém“ kraji pod Karpaty mluvilo v Berlíně, Paříži, Londýně, Římě, Varšavě, Budapešti i v Moskvě. Po Mnichovu zahájily německé tajné služby dezinformační akci s tzv. ukrajinskou kartou. Úkolem této akce byla demonstrace údajně východního směru expanze Německa a jejím cílem bylo jak oklamání západních mocností, tak zastrašení Polska a znepokojení Stalina. Radio stanice Vídně, Vratislavi a Lipska zahájily vysílání v ukrajinštině. Goebbelsovská propaganda halasně křičela do světa o plánech budování Velké Ukrajiny pod záštitou Třetí říše, jejímž základem se stane tzv. „Karpatská Ukrajina“ jako „ukrajinský Piemont v Karpatech“, budovaný na úkor Československa, Polska, Rumunska a SSSR. Tuto propagandu rádi slyšeli signatáři Mnichovské dohody v Londýně a Paříži a přáli si mít informaci z první ruky o dění v karpatském „ukrajinském Piemontu“. Proto v Chustu pobývali britští, francouzští, italské, američtí novináři; nejdelší dobu zde strávil právě Michael Winch. Britský novinář nepochyboval o tom, že tzv. Karpatská Ukrajina je produktem německých tajných služeb. V současné době publikované dokumenty v Praze, Bratislavě i Užhorodu i svě-

Celkový pohled na Chustu

Maďarské jednotky po dobytí Chustu v březnu 1939

dectví H. Masařka, generálního tajemníka MZV v době druhé republiky, jasně svědčí o tom, že proukrajinský charakter podkarpatské autonomní vlády v čele s A. Vološinem jmenované 26. října 1938 byl „doporučen“ čs. vládě z Berlína. M. Winch píše, že samotný název „Karpatská Ukrajina“ byl rovněž „doporučen“ Berlínem. Je to docela možné, protože sami ukrajinští nacionalisté a také komunisté (na doporučení Kominterny) od 20. let používali název „Zakarpatská Ukrajina“ nikoliv „Karpatská“. Ukrajinští historici, komentující text Winche, ovšem rázně popírají tuto jeho tezi. Dokonce „Karpatskou Ukrajinu“ považují za jeden z nezdařených pokusů budování ukrajinských států ve 20. století (Ukrajinská lidová republika 1918–1919, Kyjev, Zapadoukrajinská lidová republika 1918–1919 – Lvov, Karpatská Ukrajina 1938–1939). Tato téze je však zcela falešná. Události na Podkarpatsku (Karpatská Ukrajina) v letech 1938–1939 neměly nic společného s Ukrajinou. Dění v Užhorodě a Chustu bylo součástí československé krize, a nijak se nedotýkalo situace v sovětské Ukrajině, Haliči v Polsku nebo Bukoviny v Rumunsku. Sám podkarpatský region, i přes svůj autonomní status a kampaň ukrajinských nacionalistů, byl součástí druhé Čs. republiky de iure

i de facto. „Vnější projevy zde příliš často připomínaly komickou operu,“ – popisoval Winch situaci v Chustu v lednu 1939, „dokonce občas byly natolik komické, že by pro návštěvníka z jiné planety, který by se ocitl v tu dobu v Chustu, připadaly jako groteskní divadlo.“

M. Winch prokazuje dobrou teoretickou připravenost pokud jde o orientaci v dějinném vývoji Podkarpatské Rusi a etnopolitických problémech této země. „Do roku 1919 byla součástí Uher, po válce byla mapa Evropy rozporcována a region se stal součástí Československa... Za války (spíš na jejím konci, tzv. Huculská republika – I.P.) byl jedním z center ukrajinského hnutí, avšak to vůbec neznamená, že všichni z půlmilionu jeho obyvatel věřili v ukrajinskou ideu nebo se cítili Ukrajinci... Maďaři vysvětlovali místním lidem, že oni nejsou ani Rusové, ani Ukrajinci, a jsou Rusíni, totiž autochtonní Slované, mluvící svým, originálním slovanským jazykem... V době české nadvlády úřady na začátku tolerovaly oba směry, „rus“ký“ (rusinský – I.P.) i ukrajinský, záhy ze zahraničně politických důvodů (napjaté vztahy s Polskem – I.P.) začaly preferovat ukrajinský směr, avšak ukrajinská idea se zanedlouho stala politickým problémem.“

Pokračování na straně 12

Foto archiv

Foto archiv

Svědectví britského novináře o událostech na Podkarpatsku...

Dokončení ze strany 11

Proto charakterizoval Winch pražskou politiku dosazování ukrajinských emigrantů do škol a výchovných institucí vzhledem k jejich usilovné „nacionální práci“ jako nerozumnou. Československá vláda podle jeho názoru to pochopila dost pozdě a obrátila svoji náklonnost k „ruskému“ směru. Během posledních pěti měsíců roku 1938 německo-ukrajinská agitace podle slov Winche používala všemožných metod, aby donutila obyvatelstvo zapomenout na pojem „Rusín“ a přijmout identifikaci Ukrajinec. Místní sedlák, jak zjistil Winch, rozrušený takovou nadměrnou pozorností ke své osobě, přijal to, co bylo jasné pro obyčejný selský rozum – totiž že on je Rusín, „zdejší“, jehož příslušnost nepřekročuje toto území.

Zcela jinak to vidí ukrajínští historici, komentující Winchův text. Pro své „argumenty“

nevahají sáhnout až do raného středověku. Podle jejich názorů Podkarpatská Rus v raném středověku patřila do bájné „Červené“ neboli „Západní“ „Rusi-Ukrajiny“ a jejími obyvateli byly slovanské kmeny Duliby. Ve skutečnosti podobný útvar nikdy neexistoval, vyskytoval se pouze v hlavách haličsko-ukrajinských romantiků 19. století. A slovanské kmeny, obývající území Podkarpatská se jmenovaly Bílí Chorvaté, známí nám z knihy byzantského císaře Konstantina Porfirogeneta (905–959) „De administrando imperio“. V Potisi v době panování uherského krále Štěpána I. (997–1038) byly zřízeny tzv. Ruské marky (*marchia Ruthenorum*), spravované následníkem trůnu princem Emerichem s titulem *dux Ruizorum*. V nich ukrajínští historici vidí „ukrajinské kořeny“. Nevadí jim, že pojmy „Ukrajina“, „ukrajinský“ existují pouze od 17. st. Ukrajínští kritici Winche uznávají, že od 10. st. území Podkarpatska „postupně kolonizují Maďari, avšak občas uherští králové darují určitá území ruským knížatům“, což zní docela legračně. Jako příklad uvádí „darování“ území od Marmaroše až k Šariši v roce 1243

králem Bélou IV. jeho zeti, knížeti Rostislavu Michajloviči z Haliče. Nic takového však dějiny Uher neznají, takový případ dokonce odporuje charakteru činnosti krále Bély IV., který po odchodu Tataro-Mongolů z Uher zahájil obnovu země. Usazoval ve zpustošených osadách, včetně podkarpatských, kolonisty ze Západu. Budoval obranný systém (hrady v Chustu, Královu, Selvluži, Mukačevu, Užhorodu, Nevickém) proti vpádům Tatarů právě na tom území, které podle Winchových kritiků údajně daroval haličskému knížeti. Jmenovaní historici počítají s tím, že čtenář se neorientuje v systému středověkých vlastnických vztahů. Kníže Rostislav skutečně dostal určitý majetek (část Mukačevského panství, nikoliv ovšem zmíněné obrovské území) jako léno, tj. právo dočasněho užívání příjmů z tohoto panství. To samé se týká litevského podolského knížete Teodora Koriatoviče a jeho dočasné správy Mukačevského a Makovického panství (1393–1414), jež mu povolil císař Zikmund Lucemburský.

IVAN POP

(Dokončení v příštím čísle)

Nositelé ušlechtilé pochodně

Začnu dnes, jak se říká, trochu od lesa. Je přirozené, že se člověk naučí hodnotit bližního až v dospělém věku a i tehdy to většinou závisí na tom, v jakém žije prostředí (marxisté by ze mne měli radost). Dítě v základní škole obklopené doma rodičovskou péčí bez uskrovnování vnímá jinak své okolí, než školák žijící v nuzných poměrech. Jeho cesta k poznávání lidských povah je mnohem kratší, jistě hlavně zásluhou svých rodičů. Po vyhnání z Podkarpatské Rusi jsme podstoupili zkoušku lidských charakterů i solidarity, dřív než jiní jsme se naučili rozlišovat lidi podle měřítek různých lidských vlastností.

Opouštěli jsme svůj domov na nejvýchodnějším cípu republiky ochromeni náhlou životní změnou a k svému novému obydlí jsme se blížili s přirozenými obavami. Byla to nedobrovolná cesta do neznáma, cizího prostředí mezi cizí lidmi. Stali jsme se průkopníky novodobého stěhování etnik v tehdejší neklidné střední Evropě, a při této emigrační vlně jsme byli po Sudetech první obětí. Byla to taky zkouška solidarity mezi lidmi, kteří neměli ještě včera o své vzájemné existenci

ponětí. Takoví bezejmenní obětaví lidé bývají záchrannou kotvou, které jsme se našťásti mohli po úprku z Podkarpatské Rusi zachytit.

I když to vše patří dávné minulosti a pamětníkům ubývá, oceňovaná byla nejvíc neoficiální pomoc dobrovolníků, bez nichž by bylo přijetí krajanů v nouzi strastiplnější. Je potěšitelné, že ani po tolika letech nevyzimel zájem české veřejnosti o toto bývalé území ČSR. Jakoby se hanbila za to, že se tenkrát o ně víc nebojovalo. Zájem o tento krásný kraj se stupňuje zásluhou svědectví návštěvníků a nemalou roli v tom má i tento časopis, jenž oslavil nedávno už dvacáté výročí. Všem minulým a současným nadšencům kolem Společnosti přátel PR patří nehybnoucí dík a lze si jen přát, aby toto periodikum sloužilo jako štafeta v propagaci tamní přírody i poznávání skromných lidí, kteří by si jistě zasloužili žít tak, jak to slyší od svých pracovníků vracejících se z daleké ciziny.

Seznámil jsem se blíže s Františkem Vejrem, jedním z nadšených činníků tohoto nezištného spolku. Zaslouží si náš obdiv nejen pro

své činorodé úsilí být stále ve střehu tam, kde je třeba přiložit ruce k zdárnému běhu našeho spolku. Pozoruhodná je jeho aktivita nejen kolem Společnosti přátel PR. Pochvalu si zaslouží jeho snaha odhalit fakta o utrpení vězňů v době komunistického vládnutí v naší zemi.

Vydal o tom dokonce dvě publikace situované převážně do kraje kolem Jilemnicka a blízkých Roztok, svého rodiště. Oběma knihami vzdává hold svým rodákům, kteří prošli vězením i popravou pro svou svobodomyšlnost. I zde musíme Františka obdivovat pro jeho mravenčí píli, s jakou shromažďoval materiál k popisování prožitých krušných časů svých rodáků. Vážíme si podobných lidí, kteří věnují svůj čas a často prostředky, aby vyhověli svým „altruistickým pudům“. Troufám si trochu nadneseně tvrdit, že tato vzácná vrstva obyvatelstva je jakýmsi světloňosem ve svém lhostejném okolí. František Vejř i i lidé kolem časopisu Společnosti přátel Podkarpatské Rusi jsou nositeli této ušlechtilé pochodně.

JAN ROMAN

Z NAŠÍ POŠTY

lení obrazu Rašínovy ulice: Na protější straně byly židovské rodinné domky. V této ulici č.p. 1 jsem se narodil a žil jedenáct a půl roku, takže možná znám i vaši babičku, pane Sehnale...

Miroslav Mádle

„Český gorodok“

V posledním čísle 3/2012 se ptal Honza Sehnal, kde byla v Chustu ulice Rašínova. Tato ulice se nacházela v Kolonce. Dnes této části města místní říkájí „Český gorodok“. Měl jsem možnost toto místo navštívit. Byl tam před válkou můj otec se svými rodiči.

Ing. Zdeněk Kenovský

(zpráva poslána pomocí kontaktního formuláře na <http://www.podkarpatskarus.cz/contact>)

Pokračování dopisů čtenářů na str. 14

Máme radost, že čtenáři sledují pozorně nejen náš časopis, ale i webové stránky Společnosti. Svědčí o tom ohlasy, z nichž některé zde otiskujeme. Například na dotaz Honzy Sehnala z PR č. 3/2 12, kde byla v Chustu Rašínova ulice, přišla řada odpovědí, což nás moc potěšilo. (Viz také str. 14.) Je mimochodem zajímavé, kolik vzpomínek se v té souvislosti vynořilo, a také, jak různé si naši čtenáři pamatují místní názvy. Píšete samozřejmě i o dalších tématech, často společensky mimořádně závažných (viz dopis paní Kusínové na str. 14). Některé dopisy obsahují milé pamětnické vzpomínání a zajímavá fakta. Zvláště nás těší, že díky časopisu a webu SPPR se našli příbuzní či předkové našich čtenářů. A vůbec, že se daří dohledat podkarpatoruské rodinné kořeny lidí, kteří se o ně zajímají. Znovu v této souvislos-

ti připomínáme prosbu pana **Michala Malíka** z minulého čísla – na jeho dotaz, zda někdo ví o jeho příbuzných, dosud nikdo nereagoval. Přesto věříme, že také jeho výzva najde adresáta.

Narodil jsem se tam

Hledaná ulice v Chustu se nachází na jižní straně „České kolonie“, která právě Rašínovou ulicí končí. Když půjdete z náměstí směrem k řece Tise tj. Krásnou ulicí, po pravé straně asi v polovině stojí bývalé reálné gymnázium, dnes škola. Naproti začíná „Česká kolonie“. Půjdete-li dál Krásnou ulicí budete mít po levé straně první činžovní dům kolonie, na jehož konci také končí v tom směru (k Tise) kolonie. Ta se stáčí do pravého úhlu vlevo ve směru k říčce „Hustice“ opět s činžovními domy v Rašínově ulici. Pro dokres-

Не люб свій народ
зато, же є славный,
але зато, же є твій.

Александр Духович

Еміл Кубек – священник і русинський писатель

Дитинство і студійні роки

Еміл Кубек ся народив 23. новембра 1857 в селі Штефуров, окрес Свідник, де був єго отець Антон Кубек (1821-1866) грекокатолицьким священником (1849 – 1866).

В літі року 1866 му во віку 45 років умер отець а остали штіри сироты. Найстарша сестра Марія мала 12 років, він 6 років, брат Антон 5 років а наймолодша сестра Єлисавета 4 roky. Мати Вілгелміна, роджена Кісова, зїстала як вдовиця начісто без маестку і помочі. Доходок вдовы – 60 златых рочні (Італярь – 2 златы і 50 грайціарів), невыстарчив на выштыкы кошты.

По скінчю основної школы одышов до Алумене св. Йоана Крестителя в Пряшові, де го в штурдіях підтримували єго найстарша сестра з мужком і брат єго бабкы. В споминанях на молодость написав, же нїгда од нікого не дістав ніяку поміч. Были то про нєго нелегкы часы, на котры пізніше з жалєм споминать: „Намерзнув і наголодовав єм ся до ситости...“

По таких тяжкых штурдіях закінчив грекокатолицьку семінарію в Пряшові.

В року 1881 ся оженив з Марієв Шірілово (1857--1896), дівков грекокатолицького священника Едуарда Шіріла з Кріжлєва, окрес Бардеєв.

В манжелстві ся їм народило четверо дітей: Марія, Антон, Анна і Єлисавета. Жебы їх міг выховати і дати выштудувати, „приходило ся яти і до плуга і до косы.“

Священническє покліканя

По высвячіню, котре прияв дня 22. марця 1881, служив як помічний священник в Гомрогді (1881-1882) і в Якубянох (1883). Як адміністратор в Кремній (1884) і Любовці (1885). „Всяды з найкрасишым успіхом.“

Дня 12. децембра 1885 го прашовський грекокатолицький єпископ Др. Йоан Валій (1883-1911) установив парохом в Снакові, окрес Бардеєв. Но служыти там зачав аж од 21. септембра 1890.

В Снакові, де як сам о тім пише – „конець хліба і початок віры“, зачінає своє діло не лем як добрый душпастырь, но і як літерат.

Реконструкція і будованя новых будов

Окрім душпастырьской работы, ся Еміл Кубек старать і о реконструкцію храму. Часткову реконструкцію храму докінчив в року 1890, інтерьер – і з престолом і іконостасом – був докінчений аж по єго одході з парохії в року 1907.

Під єго веджінем была збудована і нова школа а нова фара (котра была в року 1998, кідь ся ставляла нова фарека будова, збурына).

Коло їх будованя ся стрічав з важными проблемами. Вірники были барз бідны, а зато просив о поміч высшє органы. Так наприклад з письма з 18. септембра 1889, котрый був адресований пресвященному владыкови, ся дознаваме, же просив о особну інтервенцію у єпархіяльной справы, котра неодобрала єго жаждость о помычку 300 златых на збудованя фары. Єпархіялна справа жадала заруку на помычку, жадала жебы Еміл Кубек нашов меджі вірниками таких, котры бы властным маестком ручили за помычку. Еміл Кубек тото не хотів зробити, зато єго жаждость не была схвалена а то ознамінем на тім самім принісі. Еміл Кубек просив, жебы му єпископ дозволив взыти 300 златых з церковной касы, накільку помычку му не схвалили. Но церковна каса мала служыти лем про потреби храму.

В письмі з 20. децембра 1887, котре было адресоване окресному деканови, просить о раду і о поміч при будованю школы. Просить о раду, што мать робити, жебы дістав підпору 150 златых од окресного уряду, а тыж хоче взыти помычку. В письмі споминать намастність і бідноту своїх вірників. Далей выраховав вышытку, што могли єго вірники дати на ставбу. Были то камінь, дерево, цеглы і робота.

Будованя каплічкы

В року 1894 за поміч своїх вірників, як і за поміч офір з Америки, зачав перед селом будувати каплічку в честь Пречістой Дівы Марії. В споїно з будованєм той каплічкы ся заховали выштыкы документи – планы, рахункы, і корешпенденція, красні поскладаны і звязаны в двох звязках, під назвов: *Sznakoi kápolna I.* і *Sznakoi kápolna II.* Еміл Кубек на зачатку каждого звязку властноручні записав цінны дата. О єго перфекціоналіті свідчить і то, же записав не лем тото, котры священники брали участь на посвячіню каплічкы, но і мена священників, котры приходили на одшусты в роках 1896-1903, значить аж до своєго одходу з парохії.

Коло будованя каплічкы є потрібне підкреслити жертвованяся з яким ся яв до того діла.

В єнім зо своїх писем 18. децембра 1894, котре сі з тым умыслом дав выдруковать у векшім множетві, котрым як кебы ся обертав на країнів в Америці, пише: „З вашов помочов мої лобы вірники і вы мілы краяне, поставив єм нову фару, церков нашу єм допорядку привів, з трєма новыма звонами заопатрив, і у днука украсив, поставив єм два новы кресты, мам надію в Богу, же ани тепер не охавите просьбу мою без выслуханя, а при фундації капліці, котру хочеме поставити в ярі на нашім хотарю, мі будете на помочі з вашыма офірами...“

В першім звязку *Sznakoi kápolna I.* ся окрім того письма находжають одповіді вірників і їх письма, як і список офір. Письма суть барз інтересны тым, як єго вірники, котры суть в Америці, смотрять на будованя каплічкы.

В другім збязку *Sznakoi kápolna II.*, де уж споминать поставліня каплічкы, точно розписує, кільку котры работы і матеріал стояли. Далше наслідую список, што уж было зроблене, куплене

а што є іщі потрібне зробити. Выштыкы письма котры ся находять в окремых звязках суть овирены підписом Еміла Кубека, далше рыхтарєм села Снаков і церковными кураторами. Письма на тот умысел вдруковала друкарня Арпада Косца.

Выштыкы тоты запискы свідчать то не лем о вызначности того діла, но і о популяріті Еміла Кубека, котрий ся в тых часах тішыв.

Каплічка была посвячена дня: 9 августа 1896.

Старостливый господарь

Сельска кроніка в Снакові споминать, же кідь до села пришов Еміл Кубек, перше, што зробив, постарав ся о нову дорогу до Снакова, довгу 3 км. В кроніці ся далей споминать, же дав до села привезти єден вагон садовых стромників, котры посадив на цілу велику фарську загороду, як і до загород других валаччанів.

Подля записів Еміла Кубека, на другім боці протів споминаной каплічкы, на дарованім фундуї, був нескорше з привезеных стромників высаженый сад. Выносы з того саду ся мали хосновати на утримованя каплічкы і святого креста. Днесь, уж стромники выгнули, хоць іщі є познати місце, де ся колись находив сад.

В часах єго госодарія была в Снакові і на околиці велика біда. В єднін зо своїх писем, котре адресовав єдному священникови на Долянох, пише о жывоті в тых краєх, же то „не є жывоть, но жыворія. Земля не зародить ани денноденный хліб, правду мать наш бідный газда, котрого треба посановати, кідь говорит: „Початок віры, конець хліба“ - наш край...“

Кідь Еміл Кубек видів тоту бідноту, хотів вшеможным способом поміч своєму народу.

З бієды старых людей в Снакові єм ся дізнав, же Еміл Кубек учив людей, як треба добрі обрабляти землю, жебы ліпше родила. Так напр. уж в зимі зачав на поле вывозити коровячій гній, жебы было на ярь менше работы. Втогды тому газдове не годни были порозумити. Высміяли го. Жебы ліпше зародили бандуркы, задоважыв собі нову одроду, котра ся заховала до днешніх днів під назвов *червены бандуркы*. Врай, богато родили і колись. Бандуркы люде садили „за мотыков“. Він зачав учіти людей садити бандуркы „за плугом“. Люде выходили до поля і смотрили на єго роботу. На обораваия бандурок собі дав зготовити окремый плуг. Дакорты ся му видіржняли. Но кідь виділи, же тоты єго „новы“ способы суть добры, зачали робити так само. І зато собі на нєго з вдяков споминать до днесь.

Такого доброго господаря, котрый учив людей ліпше і госодарніше газдовати, красні описав у своїм романі *Марко Шолтис*, а то в особі самого Марка Шолтиса (Фурмана).

Так як вєгды, і в Снакові ся колись зерно молотило ручні. На чіщія зерна задоважыв машыну, котру в Снакові клічуть „труба“. Яким покроком была на тоты часы, є видно уж з того, же тота машына є в селі аж до тепер. Іщі донедавна собі ю люде жычали на чіщія зерна.

Еміл Кубек помагав своїм вірникам по каждїй сторінці. Писав за них урядны письма, тестаменты, з котрых ся дакорты заховали до тепер. Напр. Вдовіці Марії К. даровав фундуї з фарського маестку на збудованя хыжы... Учив людей тримати пчєлы. Шырыв освіту.

(Закінченіє в 1/2013)

Спрацовала А. Блыхова
подля тексту Ф. Данцака

Dokončení ze strany 12

Zapomenutí veteráni

Obracím se na Společnost přátel Podkarpatské Rusi v závažné záležitosti. Nejsem členkou této organizace, ale sleduji dění podle vašich internetových stránek. V současné době hledám informace o tom, zda proběhla nebo probíhá, či zda vůbec existuje nějaká podpora zakarpatských válečných veteránů 2. světové války, kteří žijí na Ukrajině. Podnětem k tomuto hledání byl krátký film vysílaný na jaře 2012 „Česko zapomnělo na Zakarpatské veterány na Ukrajině...“

Foto Dana Kyndrová

Zima

Zde jsme se dověděli, že nejsme schopni z České republiky finančně podpořit tyto – dnes ukrajinské – občany. Můžeme je však podpořit morálně, věnovat jim pozornost a úctu, jakou si zaslouží. Hledám proto zprávy o tom, co již v této věci bylo učiněno, kdo se tím zabýval nebo kdo by o tom mohl mít nějaké informace.

Víte o někom, kdo v předchozích letech organizoval setkání těchto veteránů u nás v Česku? Chtěla bych kontakt na tuto osobu nebo informace o tom, proč se od toho upustilo.

Dovolte, abych krátce popsala svou představu: Na Ukrajině žije údajně kolem 200 těchto veteránů. Předpokládám, že nějaká organizace na tyto osoby kontakty má, případně by snad nebyl problém přes krajanské organizace v Užhorodě je získat. Česká strana by mohla na tuto akci sehnat peníze a spřátelená ukrajinská strana by organizačně zajistila setkání veteránů v některém ukrajinském městě. Tam by mohli pak také dojet veteráni žijící v ČR. Také jsem zjistila, že dotační programy Ministerstva zahraničí a Ministerstva kultury pro rok 2013, bohužel, neobsahují žádný takový okruh, ve kterém by bylo možno žádat o dotaci na tuto činnost. Bude nutné hledat jiné zdroje. Také by pro ten účel bylo nutné nalézt organizaci, právnickou osobu se vzorným účetnictvím, aby byla schopna případně o nějakou dotaci požádat.

Z internetu jsem zjistila, že snad nejvýznamnější spolupráci s Ukrajinou má Kraj Vysočina. I když to celé zní trochu utopisticky, tak přeje jen „všechno, co si jen dovedeme představit, je možné uskutečnit.“

Ivana Kusinová,

Skalice 279, Frýdek-Místek

Vážená paní Kusinová,

děkujeme za váš dopis. Myšlenka uspořádat setkání válečných veteránů 2. světové války v ČR nebo na Zakarpatí jistě stojí za zamýšlení. Momentálně nevíme o nikom, kdo by mohl pomoci hodnověrnými informacemi či radou. Každod-

televizní „Pošty pro tebe“, aby sehnal Gabriela kamaráda, který ho vytáhl z tanku. Aby mu mohl poděkovat. Jestli je pravda, co píšete, tak to bude pro něj šok. Už mu bylo osmdesát a doufám že to zvládne. Každopádně to bude asi největší radost v jeho životě...

Zuzana Podlesná**K Oleně Mondičové**

Veľmi ma potešilo, že ste v poslednom čísle Podkarpatskej Rusi venovali pozornosť sochárke Olene Mandičovej pri príležitosti jej 110. výročia narodenia. Vyrastala som v Prešove a veľmi často som prechádzala popri impozantnej soche Alexandra Duchnoviča, v tom čase nachádzajúcej sa pred hotelom Dukla. A vždy som si v duchu pomyslela, že by som veľmi chcela vedieť niečo o autorke tejto mimoriadnej soche. Vďaka vášmu časopisu som sa konečne dozvedela o jej živote, o šťastnom období, keď zrealizovala sochu prezidenta J. Masaryka a ďalších významných osobností, ako aj o jej smutných posledných rokoch. Som rada, že v článku bolo uvedené aj číslo jej hrobu na verejnom košickom cintoríne. Keď budem v Košiciach, tak istotne navštívim jej hrob a pokloním sa jej pamiatke. Ďakujem za tieto hodnotné dva príspevky v 3. tohtoročnom čísle Podkarpatskej Rusi.

Mgr. Magdaléna Lavrinčová**Rašínova ulice? Kousek od kostela krátkou uličkou vlevo**

Vím, kde byla Rašínova ulice, protože jsem tam bydlela. Je to hned za budovou bývalého gymnázia; pokusím se naznačit, kudy z hlavní třídy. Kousek od kostela po hlavní ulici se odbočí takovou krátkou uličkou vlevo, na konci byl jakýsi oblouk, pak se přijde do bývalé Krásné ulice, která není dlouhá a mine se na konci bývalé gymnázium, vlevo bývalé kolonie a hned na ní se odbočí vlevo do Rašínovy ulice. Možná, že jsem i jeho babičku znala!

Marie Prokopová, Tábor

pádně ale otiskneme váš dopis nejbližším čísle časopisu Podkarpatská Rus a zveřejníme jej také na našich webových stránkách. Rovněž budeme o problému jednat na schůzi výkonného výboru SPPR i spřátelených organizací v Užhorodě. Snad se nějaká vhodná cesta najde. Váleční veteráni by si jistě zasloužili, aby se na ně nezapomnělo.

*Za výkonný výbor SPPR: Dagmar Březinová***Hledáme střední školu na Podkarpatské Rusi**

Rádi bychom navázali kontakt s nějakou střední školou z Podkarpatské Rusi a výhledově s nimi uskutečnili studentský výměnný pobyt.

Prosíme o tipy a kontakty na vhodné střední školy ze Zakarpatské oblasti.

Mgr. Miroslav Hřebecký,

ředitel Gymnázia Jižní Město,

Tererova 17, Praha 4, 149 00

www.gjm.cz, miroslav.hrebecky@gjm.cz

(Pozn. red.: Přání pana ředitele jsme vyřídili našim spolupracovníkům na Podkarpatské Rusi.)

Zpráva o Gabrielu Podlesném – radost v životě mého otce

Měla jsem velkou radost, že jsem konečně našla něco pro otce o jeho bratrovi. Jsem neteř Gabriela a stále o něm slyším od otce. Už chtěl jít i do

Všem našim čtenářům, členům a příznivcům přejeme pohodové Vánoce a v příštím roce hodně zdraví, radosti a úspěchů!

Výkonný výbor Společnosti přátel Podkarpatské Rusi a redakce